

יש לכם פנסיה תקציבית? תתחילו לחשוב

28.6.2007 | 07:49 מירב ארלוזורוב

במשרד האוצר ממתינים למשבר באחת האוניברסיטאות. לא משום שהם מייחלים למשבר כזה, אלא פשוט מתוך הבנה כי זאת רק שאלה של זמן עד שהוא יקרה. קריסת אחת האוניברסיטאות בישראל היא אירוע בלתי נמנע, ובירושלים מתכוונים לפחות להפיק מכך את המיטב. משמע, לאחר שהמדינה תיאלץ להשקיע מתקציבה הכללי כדי להציל את אותה אוניברסיטה, היא תדרוש את התמורה המתאימה: התנעת התהליך של פירוק הפצצה המתקתקת ששמה הפנסיה התקציבית.

הוודאות המוחלטת לגבי משבר קרוב באחת האוניברסיטאות נובע מבעיית הפנסיה התקציבית - קצבאות הפנסיה שהאוניברסיטאות התחייבו לשלם למרצים שלהן, על חשבון המלא. משמע, האוניברסיטה היא שצריכה לממן מתקציבה את תשלומי הפנסיה מבלי שהיא או המרצים דאגו להפריש את הכספים המתאימים לאורך שנים לחסכונות שיבטיחו את תשלומי הפנסיה. מאחר שתקציב האוניברסיטאות הוא דחוק בלאו הכי, ומאחר שההתחייבויות הפנסיוניות שלהן לסגל המרצים הן ענקיות, בשלב כלשהו בעתיד הקרוב הפער בין גודל הפנסיות של המרצים ובין יכולת האוניברסיטה לשלם יתגלה במלא חריפותו. או אז, יפרוץ המשבר.

מהו גודל החבות של האוניברסיטאות לפנסיה של המרצים שלהן? זו שאלה שכנראה אין עליה תשובה בדוקה. ממש כשם שאין תשובה בדוקה לגבי גודל החבות של הרשויות המקומיות לפנסיה התקציבית של עובדיהן, או החבות של חברות ממשלתיות שונות ותאגידים ציבוריים שונים להתחייבות דומה לעובדיהם. המעט שיש עליו הערכה הוא גודל החבות של המדינה לפנסיה התקציבית של עובדי המגזר הציבורי בלבד, לרבות שוטרים ואנשי קבע. החבות הזאת מוערכת, במונחים עכשוויים, ב-470 מיליארד שקל. כן, כמעט כפול מתקציבה השנתי של המדינה.

הבעיה עם הפצצה המתקתקת של הפנסיה התקציבית היא שפתיל ההשהיה שלה הוא ארוך מאוד. ארוך מספיק כדי שאיש ממקבלי ההחלטות בירושלים, או חברי הכנסת, לא יחוש את הקרקע הבווערת מתחת לרגליו, ולכן גם לא ימחר לנטרל אותה בהקדם. ב-2007 תשלומי הפנסיה התקציבית יסתכמו בכ-11 מיליארד שקל. זהו סכום גדול, כמעט כמחצית התקציב השנתי של משרד החינוך, אבל עדיין סכום שיכול להיבלע בקלות רבה יחסית בתוך תקציב מדינה של כ-280 מיליארד שקל.

פתיל ההשהיה צפוי להבעיר את הפצצה רק בעוד 20-25 שנה מהיום. ב-2030-2040 יגיעו התשלומים השנתיים של המדינה לפנסיה של עובדיה לשיא - 25 מיליארד שקל ויותר לשנה, כגודלו של תקציב משרד החינוך. זאת, בלי לקחת בחשבון את תשלומי הפנסיה התקציבית של האוניברסיטאות, הרשויות והחברות הממשלתיות. בהנחה כי כל הגופים האלה, שידעו להבטיח לעובדיהם פנסיה של הרים וגבעות אבל לא ידעו גם לשלם, יגלגלו את האחריות לגירעונות הפנסיה שלהם אל כתפי המדינה, הרי שעוצמתה של הפצצה הבווערת תהיה גדולה פי כמה.

במלים פשוטות: אין סיכוי שישראל תוכל לעמוד בנטל תשלומים גבוה כל כך, ולכן כל מאות אלפי העובדים במגזר הציבורי החשים עצמם בני מזל על הפנסיה הזולה שהובטחה להם צריכים להתחיל לחשוב. הרעת תנאים בפנסיה התקציבית היא רק שאלה של זמן.

קריסה של אחת האוניברסיטאות, לנוכח הגירעונות הפנסיוניים שלה, אמורה לספק את הניצוץ לכך. למעשה, משרד האוצר מנסה להתחיל ולטפל בפצצה

המתקתקת כבר השנה. זהו ניסיון שני לעשות כן. הניסיון הראשון היה ב-2003, כאשר במסגרת הרפורמה שנעשתה בקרנות הפנסיה של ההסתדרות התקבלה החלטת ממשלה כי רפורמה דומה תבוצע גם בפנסיה התקציבית. מיותר לציין כי החלטת הממשלה נותרה על הנייר, וניתן רק לשער אם זה קשור לעובדה כי מרבית הפקידות הבכירה בישראל, ומרבית הח"כים הוותיקים, נמנים עם המבוטחים בפנסיה התקציבית.

הניסיון השני נערך עתה, במסגרת המו"מ עם ההסתדרות על הסכם השכר במגזר הציבורי. להבדיל מהרפורמה בקרנות הפנסיה של ההסתדרות, שנאכפה באופן חד-צדדי על ההסתדרות תחת המעטה של המשבר הכלכלי הכבד של 2003, את הרפורמה בפנסיה התקציבית מנסה עתה האוצר להתניע תוך הסכמה עם ההסתדרות. האוצר ייתן תוספות שכר נדיבות יותר לעובדים, ובתמורה תסכים ההסתדרות להרעת תנאי הפנסיה התקציבית.

איזו הרעה? ככל הנראה, לפי המתווה שנקבע ברפורמה בקרנות הפנסיה מ-2003. משמע, גיל הפרישה יועלה, העובדים - שעד 2004 לא הפרישו דבר ממשכורתם לפנסיה, ומ-2004 מפרישים כ-2% משכרם בלבד לפנסיה - יצטרכו להגדיל את הפרשותיהם החודשיות לפנסיה, וגם כל שיטת החישוב של הפנסיה תשתנה. לא עוד פנסיה שתקבע לפי השכר האחרון, אלא פנסיה שתגזר מהשכר הממוצע של העובד לאורך שנים. לא עוד שכר שמזנק פלאים בשנים שלפני הפרישה ובכך מביא להגדלת הפנסיה החודשית, אלא שכר שהגידול שלו מוגבל ל-2% בשנה בלבד.

זו צפויה להיות הצעת האוצר, אבל אפשר לנחש כבר עכשיו כי היא תידחה. עם ראש ממשלה חלש, ממשלה חלשה, משרד אוצר נטול שר אוצר ותחושה של שגשוג כלכלי במשק - לאוצר אין כמעט סיכוי להצליח ולהוביל מהלך שכזה, ולהסתדרות אין כל סיבה להסכים למהלך כזה. לא, הפצצה המתקתקת של הפנסיה התקציבית תמשיך כנראה לבעור לפחות עוד כמה שנים, והעובדים במגזר הציבורי יוכלו להמשיך ולנוח על זרי הדפנה של הפנסיה הזולה שלהם. זאת, עד לקריסה הראשונה של אחת האוניברסיטאות בישראל.